

Список використаних джерел:

1. Про статус народного депутата України: Закону України від 17.11.1992 № 2790-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>
2. Про комітети Верховної ради України: Закон України 04.04.1995 № 116/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%25E2%25F0>
3. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання: Постанова ВРУ від 29 серпня 2019 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20#Text>

МЕЛЬНИЧУК Анна, здобувач ступеня вищої освіти бакалавра, Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: ЧИЖОВ Денис, доцент кафедри конституційного права і прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Права людини, що гарантовані Конституціями та міжнародними угодами країн, обов'язково мають бути реалізовані. Один із засобів реалізації прав людини полягає у тому, що їх можна захистити у випадку порушення. Реальний захист прав людини належить до найгостріших проблем сьогодення. Оптимальні правові засоби забезпечення прав людини, їх вироблення та ефективне використання є життєво необхідною умовою розвитку громадянського суспільства і правової держави. Теоретичний і науково-практичний зміст поняття «юридичні засоби забезпечення прав людини» обумовлений виділенням особливого виду правових реалій, які розглядають правові явища крізь призму їх функціонального призначення.

Правове регулювання завжди здійснюється за допомогою особистого «інструментарію», специфічного, властивого тільки йому, покликаного юридично гарантувати досягнення цілей законодавця, що відрізняє його від інших форм правового впливу. За допомогою правового регулювання можна видавати або санкціонувати юридичні норми у рамках певних типів «моделей» впорядкування суспільних відносин. Крім того, правове регулювання — це цілеспрямована діяльність, у процесі якої задовольняються інтереси і потреби особи, вирішуються юридичні конфлікти, колізії, правові спори та ін. Воно має бути спрямоване на конкретні життєві ситуації, що потребують вирішення. Правове регулювання суспільних відносин пов'язане з реалізацією правових засобів, що створюють певні можливості, гарантовані державою і суспільством,

для задоволення інтересів кожного суб'єкта права, незалежно від позитивних чи негативних соціальних тенденцій розвитку суспільства. Існування правових засобів не пов'язане з автономним відділенням їх від інших правових явищ, існування яких взаємопов'язане і взаємообумовлене [1, с. 16].

В Україні на сьогодні досить актуальною є проблема ефективного використання потенціалу Конституції для державотворчого процесу, втілення її приписів у реальне життя, визначення її чинників, які негативно впливають на реалізацію конституційних норм. Однак в Україні права людини виступали та продовжують виступати свого роду заручниками складних процесів державотворення, об'єктом системних політичних спекуляцій з боку практично усіх політичних сил, що значною мірою у суспільній свідомості нівелювало й саму цінність прав людини. Такий знеособлений підхід формує соціальну відчуженість особи й громадянина, унеможливорює вироблення реальної дієвої державної політики, і тим паче її реалізацію, створює несприятливі умови для розвитку потенціалу особистості й соціуму загалом. Адже в такому разі людина виступає засобом, а не ціллю діяльності держави.

В Україні немає практично жодного права, яке б не порушувалося. З року в рік зростає кількість порушень прав людини та вчинених злочинів. На жаль, громадяни України не звикли до можливості судового захисту своїх прав і свобод та не використовують цей засіб в повній мірі. Це обумовлено тим, що: по-перше, строк розгляду справ законодавчо чітко не встановлений, тому громадяни роками не можуть захистити свої права, а це породжує недовіру, непошану громадян до суддів та судової системи загалом; по-друге, через неспроможність більшості громадян сплатити державне мито та скористатися послугами адвоката; по-третє, існує велика кількість колізій в українському законодавстві, нестабільність, часто змінюване законодавство. Судова система страждає від надмірного навантаження, недофінансування, що породжує її корумпованість. Ще можна виділити такі проблеми щодо реалізації прав людини і громадянина: низький рівень правової культури і правової свідомості переважної більшості членів нашого суспільства; незадовільний рівень зовнішнього виховного впливу на кожну людину з боку суспільства та самовиховання за наявності у багатьох людей реального відчуття власної честі та гідності; низький рівень дотримання правопорядку (законності) у житті суспільства і держави та беззастережної відповідальності кожної особи без винятку перед собою й оточенням за процес і результати своєї діяльності; нерівноправність гілок та органів державної влади та недосконалість функціонування місцевого самоврядування територіальних громад у реальному житті; низький рівень професіоналізму у сфері політичного та державного менеджменту і його виняткова залежність від особистих і групових (кланових) інтересів; відсутність чіткої структурованості громадянського суспільства і громадянського контролю за діяльністю всіх органів державної влади; високий рівень корупції на всіх рівнях і щаблях державного і суспільного життя та відсутність політичної волі у його зменшенні; відсутність прямої обопільної залежності між людиною і громадянином та

державою і суспільством без відповідальності посадових осіб та самих громадян [2, с. 77].

До проблем реалізації прав людини також відносять: бездіяльність органів державного управління (правоохоронних органів); роз'єднаність різних соціально-культурних груп у суспільстві; відсутність ефективної взаємодії державних органів та правозахисників; відсутність належної експертизи законотворення і нормотворення щодо дотримання прав і свобод людини і громадянина; бідність українців, яка робить їх зручним об'єктом для маніпулювання з боку власників капіталів [2, с. 78].

Питання прав і свобод людини на сьогодні є найважливішою проблемою внутрішньої та зовнішньої політики всіх держав світової спільноти. Саме стан справ у сфері забезпечення прав і свобод, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави й суспільства в цілому.

Кожна людина має громадянські (особисті) й політичні права, свободи, а також економічні, соціальні, екологічні та культурні права. Вони мають бути загальні та рівні для всіх. Без дотримання цих прав неможливе нормальне існування та розвиток людини в суспільстві. Часто їх називають конституційними правами, тобто такими, що закріплені в конституціях держав. Було б неправильним вважати перелік фундаментальних (або ж конституційних) прав і свобод незмінним: він різниться від конституції до конституції, від одного міжнародного документа до іншого. Але існує чіткий перелік основних прав людини. Його закріплено в Загальній декларації прав людини, прийнятій ООН 10 грудня 1948 р. Запровадження єдиної міжнародної системи захисту прав людини стало одним з найважливіших завдань створеної після завершення Другої світової війни Організації Об'єднаних Націй. Декларація прав людини не є міжнародним договором, а була прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН. Хоча положення Декларації мають рекомендаційний характер, цим документом фактично започатковано процес створення системи міжнародних стандартів у галузі прав людини, набуття ними універсального характеру [3, с. 2].

Традиційно болючим є питання забезпечення політичних прав. Важливою умовою реалізації громадянами своїх прав і свобод є наявність ефективного законодавства в цій сфері. В Україні прийняті і діють багато законодавчих актів, які по суті визначають механізм реалізації політичних прав і свобод. Проте на сьогодні залишається фактом відсутність законодавства у сфері реалізації права на проведення мирних зібрань, правові позиції, висловлені Конституційним Судом України при розгляді справи щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання, орієнтують законодавця на врегулювання правовідносин у повному обсязі. Зокрема, Суд зазначив: «Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, закріплене в статті 39 Конституції України, є однією з конституційних гарантій права громадянина на свободу свого світогляду і віросповідання, думки і слова, на вільне вираження

своїх поглядів і переконань, на використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо...» [4, с. 91].

Актуальним досі залишається питання щодо механізму реалізації та захисту соціальних прав і свобод людини. Україна, як і раніше, досить далека від умов, за яких кожен може реалізувати свої соціальні права в повному обсязі. Європейські стандарти в галузі соціального забезпечення права залишаються недоступними для України до сьогодні. Показник «гарантованого рівня прожиткового мінімуму», що використовується в Україні, суперечить українському законодавству та незаконно обмежує рівень соціальних виплат. Використання цих «сурогатних» показників відображає нездатність держави гарантувати базові соціальні стандарти і забезпечити підвищення рівня життя для населення. Система соціального забезпечення є неефективною в Україні через відсутність повного бюджетного фінансування. Саме тому основні соціальні стандарти не відповідають європейським, більшість з конституційних соціальних стандартів залишаються лише деклараціями.

Моніторинг стану дотримання культурних прав свідчить, що багато проблем у цій сфері залишаються невирішеними. Так, в освітній галузі досі не подолано негативних тенденцій минулих років, зокрема нівелюється виховна роль освіти, залишається незадовільною ситуація з підготовки робітничих кадрів, неналежно забезпечується та контролюється якість наданих освітніх послуг (свідченням є порівняно низькі показники ЗНО), вища освіта залишається недоступною для багатьох громадян із соціально незахищених категорій населення. Як наслідок, не всі громадяни нашої держави нині мають можливість повноцінно реалізувати конституційне право на освіту та свій освітній потенціал [4, с. 92].

Існують юрисдикційний і неюрисдикційний способи захисту прав людини. Неюрисдикційний захист полягає у тому, що захист здійснюється особою, яка безпосередньо зазнала посягання. Тобто, той, хто потерпів від посягання, той і захищається. Такий спосіб захисту є історично першим. Юрисдикційний спосіб захисту полягає у здійсненні захисту державними та іншими органами й особами. Вони можуть бути спеціально створеними та уповноваженими на таку діяльність, а також можуть її здійснювати поряд з іншою, основою діяльністю. Серед юрисдикційних способів найважливішим слід визнати судовий захист цивільних прав [5, с. 3].

Нині права людини і громадянина та гарантії їх захисту з боку держави закріплюються національними законодавствами всіх цивілізованих країн світу. Не є виключенням з цього правила і Україна, яка в ст. 3 Конституції України визнала людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а як головний обов'язок держави закріпила утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Отже, зазначені конституційні положення вимагають, щоб усі державні органи охороняли права та свободи людини і громадянина. Однак для переважної більшості державних

органів діапазон їх діяльності не замикається на виконанні завдань захисту прав і свобод людини, боротьби зі злочинами та іншими правопорушеннями. У них на першому плані інші завдання -забезпечення гарантування здійснення заходів із забезпечення зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони природи, екологічної безпеки, природокористування тощо. Деякі функції із захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань вони виконують ніби додатково, поряд із виконанням своїх основних завдань [5, с. 4].

Список використаних джерел:

1. Пайда Ю.Ю. Визначення юридичних засобів захисту прав людини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. URL: <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2019/07/2-18-ua/5.pdf> (дата звернення: 13.11.2022).
2. Єльнікова М. О. Удосконалення механізму реалізації та захисту прав людини в Україні. *Конституційне та муніципальне право*. 2015. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/viewFile/51620/47935> (дата звернення: 13.11.2022).
3. Журавльова А.М. Права людини як основа сучасного розвитку права в Україні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 1/2 (29/30) 2016. URL: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/download/119172/113810/253505> (дата звернення: 13.11.2022).
4. Кравчук С.Й. Проблемні аспекти захисту конституційних прав людини в Україні та шляхи їх подолання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2022. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/262882/259232> (дата звернення: 13.11.2022).
5. Марченко А. О. Судовий захист прав людини і громадянина в Україні. URL: <http://surl.li/drmgd> (дата звернення: 13.11.2022).

Мудра Оксана Миколаївна,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ДІТИ ВІЙНИ ТА ЇХ ПРАВОВИЙ СТАТУС

Вже не одне десятиліття міжнародна спільнота приділяє велику увагу питанню захисту дітей в умовах збройного конфлікту. Прийнято низку міжнародно-правових актів, серед яких Конвенція ООН про захист цивільного населення під час війни (1949), Конвенція ООН про права дитини (1989), Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977), Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002), та інші.

Не зважаючи на міжнародні норми, права дітей в умовах війни порушуються. Не оминула ця проблема й українських дітей. Від моменту